

Sčítanie ľudu sa na našom území vykonávalo pravdepodobne už v stredoveku. Oprávnené ho teda možno považovať za najstarší druh štatistiky. Postupne ako sa vyvíjala spoločnosť, menil sa cieľ, účel, rozsah a metódy zisťovania údajov a spracovania výsledkov. Cenzy však zostali nenahraditeľným zdrojom údajov o obyvateľstve a jeho vývoji v danom čase na danom území.

- V roku **1784** sa začali v Uhorsku súpisy (väčšinou obyvateľov), ktoré sa opakovali v dvojročných obdobiach.
- Sčítanie ľudu v roku **1857** sa po prvý raz uskutočnilo k jednému dátumu – k 31. októbru 1857 – a poverenie na jeho vykonanie dostali už len politické úrady. Toto sčítanie sa považuje za začiatok prechodu od feudálnych súpisov k moderným sčítaniam ľudu.
- **Prvé moderné sčítanie ľudu bolo v roku 1869.** Otvára sa ním nové obdobie populačných cenzov na našom území. Zákon o sčítaní ľudu z 29. marca 1869 stanovil, že po roku 1869 sa bude cenzus vykonávať v desaťročných intervaloch vždy k 31. decembru v rokoch končiacich sa nulou, t. j. v roku 1880, 1890, 1900 a 1910. Od roku 1869 sa sčítania ľudu uskutočňovali podľa zásad, ktoré stanovili medzinárodné štatistické kongresy.
- **Prvé československé sčítanie ľudu a bytov** sa spája s dátumom 15. február **1921**. Jeho právnym rámcom sa stal prvý československý zákon o sčítaní ľudu č. 256/222 Zb. z 8. apríla 1920. Toto i nasledujúce sčítanie v roku **1930** napriek použitém novým metódam bolo však v podstate pokračovaním rakúskych sčítaní.
- **Sčítanie ľudu** v roku **1940** sa vykonalo len na území Slovenskej republiky 1939 – 1945. Cenzu predchádzalo mimoriadne krajské sčítanie ľudu v roku 1938. Oficiálnym zámerom bolo zistiť „národnostný kataster“ na Slovensku. Politikum sčítania ľudu v roku 1940 sa prejavilo už v zákone, ktorý osobitne vyčleňoval Židov a Cigánov (Rómov). Židia sa mohli hlásiť len k židovskej národnosti a Rómovia len k cigánskej. Prvé súhrnné a konečné dáta z cenzu 1940 sa publikovali až v rokoch 1946 a 1947, a to údaje za okresy o národnosti, náboženstve a ekonomickej aktivite obyvateľov a sumárny celoslovenský údaj o vekovej štruktúre populácie Slovenska.
- Dopyt po štatistických údajoch spôsobený veľkými povojnovými zmenami v počte a štruktúre obyvateľstva podnietil vykonanie stručných súpisov obyvateľstva ešte pred plánovaným sčítaním ľudu v roku 1950. Na Slovensku sa uskutočnil iba súpis obyvateľstva, a to k 4. októbru 1946. V Čechách sa najskôr (k 31. máju 1946) vykonal

súpis domov a bytov a až následne (k 22. máju 1947) súpis obyvateľov. Na Slovensku sa súpisom získavali predovšetkým údaje o pracovných silách a spresňovali sa informácie súvisiace so zásobovaním obyvateľstva, v Čechách dátové podklady na účel národného poistenia.

- **Sčítanie ľudu, ktoré sa uskutočnilo k 1. marcu 1950**, bolo aj sčítaním domov a bytov na území štátu. Spolu s ním sa uskutočnil aj súpis priemyselných a živnostenských podnikov a súpis poľnohospodárskych podnikov.
- **Sčítanie ľudu** v roku **1961** (uskutočnilo sa k 1. marcu) možno považovať za začiatok novej etapy československých populačných cenzov. Do histórie vstúpilo ako prvé integrované sčítanie obyvateľov, domácností, bytov a domov. Toto vzájomné prepojenie prinieslo celkom novú kvalitu údajov a výrazne sa rozšírili aj možnosti ich využitia. Hoci v nasledujúcich sčítaniach (k 1. decembru 1970 a k 1. novembru 1980) sa objavili niektoré nové aspekty a prístupy (najmä v oblasti spracovania údajov), východiskom pre nové chápanie významu sčítania zostalo sčítanie z roku 1961.
- Od roku **1970** sa so sčítaním spájajú dvojpercentné výberové zisťovania v domácnostiach (mikrocenzy) zamerané na sledovanie rozdielov v príjmoch rôznych skupín obyvateľstva a ďalšie oblasti vypovedajúce o životnej úrovni domácností. Údaje zo sčítaní v rokoch 1970 a **1980** boli široko publikované. Časť z nich sa využila aj na zostavenie Retrospektívneho lexikónu obcí Československej socialistickej republiky 1950 – 1970 (Federálny štatistický úrad, 1978). Táto publikácia mimoriadneho významu zhromažďuje rôzne cenné údaje, napr. o vývoji a rozmiestnení obyvateľstva, o počte domov podľa obcí a ich častí, o vývoji názvov obcí a ďalšie.
- **Sčítanie ľudu, domov a bytov** v roku **1991** bolo posledným československým sčítaním. Pri jeho realizácii, spracovaní údajov a publikovaní výsledkov sa použila moderná výpočtová technika. Do cenzu bola opäť zaradená otázka o náboženskom vyznaní obyvateľov a v porovnaní s predchádzajúcimi sčítaniami sa rozšírila aj škála zisťovaných národností (po prvý raz sa zisťovala osobitne rómska národnosť). Vzhľadom na politické zmeny sa značne zúžil pripravovaný široký rozsah publikovaných výsledkov. Mnohé pôvodne plánované štatistické prehľady neboli spracované. Primárne údaje uložené na pamäťových médiách umožnili realizovať prepočet výsledkov sčítania z roku 1991 na zmenenú územnú organizáciu Slovenskej republiky.
- **Sčítanie obyvateľov, domov a bytov** v roku **2001** vychádzalo z metodických odporúčaní Organizácie Spojených národov a Európskej únie. Rozhodujúcim okamihom

sčítania bol 26. máj 2001. Údaje aktuálne k tomuto dátumu sa zisťovali metódou samosčítania, t. j. do sčítacích formulárov ich zapisovali sami obyvatelia. Legislatívnu, organizačnú a metodickú prípravu sčítania, ako aj spôsob zberu, spracovania, publikovania a prezentácie získaných údajov zabezpečoval po prvý raz v histórii v celom rozsahu Štatistický úrad Slovenskej republiky.

- **Sčítanie obyvateľov, domov a bytov** v roku **2011** sa vykonalo na území Slovenskej republiky k 21. máju. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 763/2008 zaviazalo všetky členské štáty Európskej únie uskutočniť sčítanie v tom istom roku podľa rovnakých, resp. porovnateľných definícií. Toto sčítanie bolo výnimočné aj tým, že po prvý raz v histórii si obyvatelia mohli vybrať, či sčítacie formuláre vyplnia v listinnej podobe alebo v elektronickej forme. Osobitnú pozornosť si zaslúži aj spôsob sprístupnenia výsledkov sčítania 2011 podľa zjednotených požiadaviek Eurostatu obsiahnutých v nariadeniach Európskeho parlamentu, Rady (ES) a Komisie prostredníctvom aplikačného systému Census Hub.